

Kaj se je lansko leto zgodilo našemu kinu?

JURE MATIČIČ¹

Vsi iz kino »branže« se zdaj, ko smo poenotili lanskoletne statistike, strinjamo, da je za nami eno najslabših let v zgodovini slovenskega kina ... in še poprej jugoslovanskega ... in še tistega iz Kraljevine SHS ... Mogoče je leto 2020 primerljivo le še z obdobjem po prvi svetovni vojni, ko je po naših krajih razsajala španska gripa in so bili kinematografi nazadnje zaprti več kot pol leta. Takrat je imel kino tudi povsem drugačen položaj in vlogo kot danes, ko so prazne sedeže v kinodvoranah hitro nadomestile avdiovizualne alternative na čelu z Netflixom, spletnim Liffom, Partisom ter ostalimi legalnimi in (kar je bolj verjetno) ilegalnimi »dol-potegi« filmov, zaradi katerih je bilo leto 2020 vsaj kolikor toliko znosno. Brez filmov ga tako ali tako verjetno ne bi preživel. Če v svojem koledarju preštejem število filmov, ki sem jih uspel pogledati v pandemskem obdobju, je za mano zelo uspešno leto. Videl sem res veliko celovečercer, tudi na spletnih verzijah festivalov, ki se jih sicer zaradi pomanjkanja časa ali denarja nikoli ne bi udeležil.

Kljub veliki gledalski vnemi pa so le redki od teh filmov zares ostali z mano, in to zaradi zelo enostavnega razloga – nisem jih videl v kinu. To je tako kot poslušanje glasbe na mp3-jih ali pa na platformah, kot je na primer Spotify: je sicer praktično in priročno, ampak v resnici se z glasbo ne uspemo identificirati tako kot včasih, ko smo imeli pred seboj fizični nosilec, še najbolj vinilno ploščo, ki je s svojo veliko naslovnico in vizualno reprezentacijo glasbe ter preprostim dejstvom, da smo se poslušanju zares posvetili, ustvarjala veliko bolj avtentičen vtis slišane. Vinilka je pač »dogodek«, zato se komadov, vrezanih v črno plastiko, še vedno spominjamo, medtem ko je šlo včerajšnje sprehajanje

po novi Spotify playlisti hitro v pozabo. Tako nekako je tudi s filmi na velikem platnu – ker je obisk kina »dogodek«, nam ostane v spominu ... ker ga gledamo na velikem platnu, z odličnim zvokom in z ostalimi ljubitelji filma, film doživljamo bolj intenzivno, bolj iskreno, zaradi česar lahko iz filmske izkušnje »iztihnemo« več čustev, več doživetja, več empatije in ne nazadnje tudi družbenokritične refleksije, ki je v tem času morebiti še najbolj pomembna.

A kljub nostalgичnim vzdihom se vsi zavedamo, da se bo kinoizkušnja (mogoče za vedno) spremenila. Kriza kinematograf in vse filmske verige bo verjetno trajala še najmanj dve leti ali tri, v tem času pa se bodo na novo konstituirale gledalske navade, ponudba filmov in možnosti, kako kino sploh lahko deluje. Leto 2020 je mreži mestnih kinematograf in komercialnim multipleksom zadejalo precej ran, ki so jih po Evropi in svetu krpali z različnimi oblikami pomoči, od delnega nadomestila prihodkov (Švedska, Nizozemska, Belgija, Francija, Litva, Norveška), z znižanjem davka na vstopnice (Avstrija, Češka, Norveška), kritjem posrednih in neposrednih stroškov filmskih projekcij (Danska), z nepovratnimi sredstvi (Francija, Nemčija, Italija, Slovaška, Velika Britanija), s podporo letnim kinom (Italija), ugodnimi bančnimi posojili (Poljska), pomočjo pri kritju stroškov preventivnih varnostnih ukrepov (Španija, Velika Britanija), pomočjo pri promocijskih aktivnostih ob ponovnem odprtju (Španija), pa do ostalih pobud za ohranjanje kinematograf in programov kakovostnega filma, ki so bile sprejete na ravni zveznih dežel, regij in mestnih občin. To kaže na globlje razumevanje filmske verige in zavedanje o pomembnosti kinematografske verige ter njenega kulturnega, finančnega in izobraževalnega potenciala.

V Sloveniji kinematografi kljub dejstvu, da je kinovstopnica obdavčena po stopnji 9,5 %, kar v uspešnem letu v

1 Vodja Mestnega kina Domžale, predsednik Art kino mreže Slovenije.

državni proračun prinese okrogel milijon evrov, niso bili vključeni v nobeno od shem državne pomoči, ki bi načrtno pomagala filmskim prikazovalcem ali distributerjem. Od pomoči za ohranjanje delovnih mest (nadomestek za plače zaposlenih) so si lahko nekaj obetali le kini, ki so organizirani kot gospodarske družbe, samostojna podjetništva ali društva, medtem ko je velika večina mestnih kinov javnih zavodov, ki pri tovrstni pomoči niso bili udeleženi. Statistike pričajo, da se je zaradi zaprtja kinov in zmanjšanih kapacitet ter splošnega nezaupanja do prirediteljev v notranjih prostorih število obiskovalcev zmanjšalo kar za 70 %, kar pomeni tudi drastično slabe poslovne rezultate. V poletnem času, ko so bili kini lahko odprti, a so delovali z zmanjšanimi kapacitetami (praviloma z eno četrtino sedežev), so izvajali večje število projekcij, s povečanim številom zaposlenih, dodatnimi stroški izvajanja varnostnih ukrepov (več biljeterjev, razkuževanje sedežev, dodatno čiščenje, razkužila ...) za vsega skupaj manj gledalcev. Obratovanje se je v tem obdobju podražilo, program je bilo težko sestavljati ob zdesetkani ponudbi filmov, ki so jih predvsem večji distributerji serijsko umikali s tentativnih list. Vrh vsega so odločevalci v covid infografikah kinematografe navajali kot najbolj nevarno mesto za prenos virusa, celo bolj nevarno kot potovanje z letalom ... V resnici so raziskave to hitro demantirale in ugotovile, da je možnost okužbe v kinu pravzaprav zelo majhna – najbolj nazorna je bila raziskava v Južni Koreji, ki je s pomočjo analize sistema za sledenje stikov – ta je v njihovi državi obvezen – ugotovila, da v tamkajšnjih kinematografih ob 31,5 milijona obiskovalcev v času od ponovnega odprtja kinematografov niso zabeležili niti enega prenosa virusa, ne med obiskovalci ne med zaposlenimi. Če ob bok tovrstnim raziskavam postavimo še proaktivne politike pomoči pri zagotavljanju varnih pogojev v prireditvenih prostorih (v Nemčiji so na primer ob zavedanju vloge prezračevanja pri preprečevanju aerosolnega prenosa virusa sofinancirali adaptacije in nadgradnje prezračevalnih sistemov v kulturnih institucijah) in natančne varnostne protokole in navodila, ki jih je Art kino mreža pripravila že ob prvem spomladanskem odprtju, lahko ugotovimo, da je kino pravzaprav zelo varen prostor.

Vendar spremenjeni pogoji delovanja niso glavni razlog za skrb. Kinematografi visok odstotek prihodkov ustvarijo na trgu, s prodajo vstopnic, presežek sredstev pa namenjajo za razvoj novih programov, promocijo, filmsko vzgojo, izobraževanje zaposlenih, investicije in širjenje filmske kulture. V letu 2019 so neodvisni kini, združeni v Art kino mreži

Slovenije, zabeležili rekorden obisk, saj so našli skoraj pol milijona obiskovalcev in s tem dosegli 20-odstotni tržni delež, kar je edinstveno tudi v evropskem merilu, kjer art kinematografi dosegajo veliko manjše deleže. Art kini, neodvisni in mestni kini doživljajo svojevrstno renesanso; so eden redkih členov filmske verige, ki pri nas konstantno raste. V resnici to ni tako zelo nov pojav, ampak je rezultat mreženja, sodelovanja, izmenjave dobrih praks in predvsem sistematičnega dela vseh deležnikov. Šele tovrstni kulturni in finančni potencial omogoča večje korake naprej, le da bo zdaj zaradi katastrofalnega leta in popolne odsotnosti sistemske pomoči ter urejenosti področja ta potencial za nekaj let ugasnil. Prav to bo najbolj uničujoča dediščina pandemije. Vrh vsega so se v najtežjem letu zmanjšala tudi sredstva za podporo programom art filma, ki jih še vedno razpisuje Ministrstvo za kulturo. Ta so se v desetih letih zmanjšala za 77 % in letos znašajo le dobrih 37.000 evrov, kar je dovolj za podporo le petim kinematografom. Pri ostalih, ki ne prejema niti najmanjše podpore, je pričakovati manjšo iniciativo za prikazovanje kakovostnega filmskega programa ter zatekanje k predvajanju filmskih uspešnic, ki zagotavljajo veliko bolj gotove prihodke kot umetniški film, a ne pomenijo prav dosti za razvoj filmske kulture. Če seštejemo vse te okoliščine, lahko ugotovimo, da se kinematografi ne bodo več pogovarjali le o strategijah ponovnega odpiranja, ampak raje o tem, ali se bodo sploh še odprli. Mnogi bodo namreč razmislili in preračunali, ali se sploh še izplača nadaljevati s kinoprogramom, kar bo poslabšalo dostopnost do kakovostnih filmov po državi, filmska kultura pa se bo počasi začela reducirati na »kokice« in »kokakolo« v brezosebnih multipleksih.

V preteklem letu sem pogosto poslušal o smrti kina in o vseh različnih platformah, ki ga bodo nadomestile, pri tem pa v trenutku obupa zaradi negotovega datuma ponovnega odprtja kinematografov tudi sam verjel, da je mogoče res treba preiti na nov model konzumiranja filmov. Še filmski festivali so popustili in priznam, da je bilo spletni Cannes zelo priročno spremljati iz pisarne. Ampak pri tem sem gladko pozabil na mantra, ki se ponavlja ob vsakem prelomnem obdobju – recimo ob prihodu zvočnega filma, pa televizije, videa, DVD-jev in nazadnje spletnih platform – in sicer da je kino zelo prilagodljiva »zverina«, ki zna preživeti negativno retoriko in novotarije, pokazati zobe ter se vedno preroditi v novi verziji samega sebe. In prepričan sem, da se bo tudi po pandemiji kino rodil znova – v »branži« namreč dela preveč ustvarjalnih in ambicioznih ljudi z zelo »našpičenimi«

preživetvenimi nagoni in iskreno ljubeznijo do filma. Ti ljudje bodo kinu namenili nov razmislek, ga obudili, nadgradili in znova postavili na noge. To se bo zgodilo tudi z vašim lokalnim kinom, ki naenkrat ne bo le kino, ampak več kot kino. Že v zadnjem desetletju se je pokazalo, da morajo kinematografi delovati na več načinov, združevati morajo klasično filmsko prikazovanje in sodobnejši koncept kina: filmi morajo biti na sporedu takrat, ko jih gledalci hočejo; programsko morajo te iste gledalce izzvati in jih prepričati s svojim programom; tehnično morajo biti bolj prepričljivi kot konkurenca; ponujati morajo celo vrsto spremljevalnih dejavnosti; ne smejo se omejevati le na filme, ampak morajo vsebovati zgodbo, koncept, ki se začne pri vhodnih vratih in se konča na velikem platnu, vmes pa ponuditi prijetno obiskovalsko izkušnjo. Vračamo se namreč tja, kjer smo se dobro počutili, in tisti, ki kinu napovedujejo smrt, očitno še nikoli niso bili v zares imenitnem kinu ... oz. se lahko vprašam: kdaj so sploh bili nazadnje v kinu?

V času, ko so bila velika platna po Sloveniji v temi, se je že začelo oblikovati nekaj iniciativ, ki nam omogočajo kratek predogled popandemskega kina. Prva je povezana s filmsko vzgojo, širši javnosti najbolj skritim segmentom

dela naših neodvisnih kinematografov, ki se je v jesenskem delu leta 2020 v celoti preselil na splet. Ker so bili šolarji in šolarke doma, se je namesto dopoldanskih obiskov kina spletla živahna mreža spletnih šolskih projekcij in Zoom pogovorov, ki je v Art kino mreži Slovenije že načela debato o sobivanju fizičnega in spletnega, predvsem pa razmislek o tem, kako spletne dejavnosti lahko nadgrajujejo in dopolnjujejo naše fizične prostore. Ne nazadnje so se kini v zadnjih letih spopadali s kroničnim pomanjkanjem terminov, na voljo je bilo preveč filmov in nemogoče je bilo na program uvrstiti prav vse. Iz te zadrege pa izhaja drugi, malce bolj ambiciozen projekt – mrežna VOD platforma, torej video na zahtevo, ki bo v času, ko boste brali tole pisanje, verjetno že delujoča. Ta deluje po principih kuriranega kinoprograma z izborom kakovostnih, umetniških filmov in vsebin za mlade. Na ta način je kino lahko živ tudi v času zaprtih kinodvoran. Ko pa se prebijemo do oranžne faze in bomo kinematografe znova odpirali, bo platforma poskrbela, da bodo do dobrih filmov lahko legalno dostopali vsi, ki nimajo časa, da bi skočili v kino, ki ne najdejo varuške ali pa se jim preprosto ne ljubi iz hiše. Popandemski kino je torej že tu! Se vidimo na naslednji projekciji! ■